

Un rei que escriu

JORDI
GALVES

Abans de l'aparició de la Cancelleria del rei En Pere, però sobretot després, el català és la llengua del rei, és la llengua de l'alt casal de Barcelona, per això el poder del rei és el poder de la llengua catalana. Mentre la monarquia catalana conservi i estengui la seva força el català serà una de les primeres llengües d'Europa, després ja no té qui l'empari. I a mesura que els nostres reis afermin el seu poder més s'afavorirà la cultura cavalleresca i urbana, profana, en llengua vulgar, diferent de la dels homes d'església. La llengua catalana és tan pròpia de la monarquia que molts dels nostres reis, poc o molt, són també escriptors, com Alfons el Trobador, com Pere el Gran, Jaume II, com Pere el Cerimoniós, com Jaume el Conqueridor, el rei En Jaume. Tots els indicis indiquen que cap al final de la seva vida, cap a 1270, el vell rei que ha aconseguit esdevenir un heroi i un gran cabdill militar —amb la conquesta de Mallorca, València i Múrcia als sarraïns— i fer de la Corona catalanoaragonesa una de les potències de l'època, decideix de dictar les seves memòries. Per què ho fa? Si hi pensem bé, és un fet insòlit, únic en tota la història de la literatura europea que un rei abordi la seva autobiografia. No n'hi ha cap exemple comparable. Una cosa és escriure poesia d'acord amb el model dels trobadors i una altra cosa molt diferent serà escriure el *Llibre dels fets*. Dels fets d'armes s'entén, una crònica centrada sobretot en la seva vida militar.

Sembla que entre 1266 i 1268 Jaume I s'havia fet traduir del llatí al català dues cròniques molt importants. Les obres de l'arquebisbe de Toledo, Rodrigo Ximénez de Rada —*De rebus Hispaniæ*— i les *Gestes dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó*. Es va sentir molt decebut. En primer lloc perquè el punt de vista castellanista de l'arquebisbe li semblava inacceptable, injust. No era veritat, com afirmava Ximénez de Rada, que els reis de Castella i Lleó fossin els únics legítims hereus del regne d'Hispania que, suposadament, havien unificat els reis gots. Ni tampoc que els comtes de Barcelona i reis d'Aragó tinguessin un paper només marginal i secundari. L'altra crònica tampoc no el va satisfer. Deixava ben clara l'antiguitat del seu llinatge però no donava prou importància al que ell, guerrer excepcional, havia arribat a fer, a la seva empresa conqueridora ni destacava les enormes dificultats que havia hagut de superar.

El rei En Jaume aleshores decideix fer balanç de la seva vida i reflexionar sobre

la seva identitat, construïda a partir de la tensió i de la confrontació que va haver de suportar. Recorda orgullosament com va poder sobreviure, des del seu naixement, en un ambient tan hostil. Per començar, no va ser un fill gaire desitjat pel seu pare, Pere el Catòlic, que, segons la llegenda recollida en el *Llibre dels fets*, destava la seva muller, Na Maria de Montpeller, i amb la qual, segons es diu, només va passar una única nit i, a més a més, contra la seva voluntat, per culpa d'un engany. L'engendrament del rei En Jaume destaca, per tant, per la seva improbabilitat, com una mostra del destí i de la naturalesa venturosa i extraordinària de Jaume I enfront de l'adversitat i de la dificultat.

En 1213, a l'abril, mor la seva mare, la senyora de Montpeller i el 12 de setembre el seu pare, En Pere, mor a la desastrosa batalla de Muret que posa fi a la influència catalana sobre Occitània per culpa de la seva negligència militar. Jaume, tan sols un nen que encara no ha fet sis anys, es converteix en el nou rei, però és un rei orfe que ha quedat en mans del seu enemic i assassí del seu pare, Simó de Montfort. Quan el coronen a Lleida, el noi és tan menut que Espàreg de la Barca, arquebisbe de Tarragona, l'ha d'agafar en braços perquè els nobles el puguin veure bé. Només gràcies a la decisiva intervenció del papa, En Jaume passa al castell de Montsó, un castell templar, on viu reclòs tres anys, entre el 1214 i el 1218, educant-se per a una carrera militar d'inspiració religiosa. Els primers vint anys de la seva vida van ser, amb tota seguretat, els més angoixosos de la seva vida, amb un sentiment constant de perill, tement en tot moment que el poden matar. El *Llibre dels fets* del rei En Jaume relata les grans dificultats que té el rei durant tota la seva vida per imposar-se al poder disgregador d'una noblesa massa gelosa dels seus privilegis i interessos. Es dibuixa a ell mateix com un personatge calculador i equilibrat, pacient, de vegades poc resolutiu i prudent, d'altres vehement i impulsiu, que fa un ús contundent de la violència. És quan la gesta de les seves victòries militars brilla amb els colors de la millor literatura.

«El 'Llibre dels fets' del rei En Jaume relata les grans dificultats que té el rei durant tota la seva vida per imposar-se al poder de la noblesa»